

Osebne izkušnje

Žarko Petan

Svojo zelo skrajšano časnikarsko kariero, za katero upam, da še ni končana, sem namenil mladim, ki so na začetku poklicne poti ali se nanjo šele pripravljajo. V jugosocialistični Sloveniji so se ljudje težko uveljavili, najlažja in za moralno pokončnost najbolj usodna možnost je bila partijska legitimacija, ki je odprla vsa vrata. Kajti partija je od svojih članov, ki jim je pomagala do položajev, terjala slepo pokorščino; opraviti so morali tudi najbolj umazane reči. Na srečo je morála – govorim o pristni, ne o lažni moráli – v Sloveniji z leti čedalje bolj usihala, tako da so se mlajši rodovi lahko lažje odločali, povedano prislovično, za pakt s hudičem. Osebno sem poznal ljudi, ki so hoteli nadaljevati študij v ZDA. Potni list in vizo si dobil samo, če si podpisal, da boš Udbi poročal o ljudeh, za katere se menili, da niso naklonjeni jugosocialistični Sloveniji. Poznal sem kolega, ki je končal študij v tujini, požvižgal se je na podpisano zavezo, nikoli ni vohunil za znancem, kot se je zavezal. Dokument z njegovim podpisom pa je najbrž nekje skrit, lastniki tega tajnega arhiva lahko izsiljujejo ljudi, ki niso naredili nič prepovedanega. Prav te dni sem v časniku bral, da so na Pravosodnem ministrstvu po skoraj dvajsetih letih naključno našli spisek državi nevarnih oseb?!

Naj se vrnem k svojemu sporočilu mladim časnikarjem. Kot generalni direktor RTV sem kolegom nenehno govoril, da je njihova prva naloga nadzorovanje oblasti. Kajti ljudje, ki so trenutno na oblasti, se morajo zavedati, da so novinarji zavezani javnosti, da so tako rekoč nekakšni neuradni kontrolorji, ki skrbijo za to, da se zakoni ustrezno upoštevajo in izvajajo. Seveda ta privilegij od njih zahteva, da to počnejo dosledno in korektno, sleherni kritični članek ali poročilo mora biti utemeljeno z zanesljivimi viri in večkratno preverjeno. Neresnična ali samo s sumom podprta obtožba konkretne osebe utegne uničiti nedolžnega človeka.

Leta 1959 sem bil kot vojak zaprt v beograjskem preiskovalnem vojaškem zaporu, bil sem osumljen, da sem žalil predsednika Josipa Broza Tita. Med postopkom so tej obtožbi dodali še vohunjenje v korist ameriške obveščevalne službe. Dogodek, ki ga bom opisal, se je zgodil na začetku moje zaporniške kalvarije.

Major vojaške obveščevalne službe Marača in poročnik iste službe Levkov sta bila moja preiskovalca, njuna naloga je bila, da iz nič zmontirata izmišljeno obtožbo. Za to sta potrebovala vsaj eno verodostojno pričo in podporo iz okolja, iz katerega sem izhajal. Ustrezna priča je bil nekdanji politični zapornik, po poklicu profesor matematike, ki mi ga je podtaknila vojaška Udba. Ker sem bil pred služenjem vojaškega roka novinar in član novinarskega društva, sta dva izkušena obveščevalca odpotovala v Ljubljano, kjer sta bila prisotna na verjetno vnaprej dogovorjenem sestanku Društva slovenskih novinarjev. Od mojih kolegov sta zahtevala, naj me kot sovražnika države in tujega vohuna izključijo iz strokovne organizacije novinarjev. Prav vsi prisotni, med njimi je bilo nekaj mojih dobrih znancev, so z dvigom roke pritaknili montirani obtožbi, ki je bila že vnaprej obsodba, eno opeko. Samo starejši novinar, ki ga osebno nisem dobro poznal, predvojni časnikar Ravljan, ni glasoval za mojo izključitev. Povedal je, kar so vedeli vsi prisotni, da je osumljenec nedolžen, dokler ga pravnomočno ne obsodijo. Tako je pisalo tudi v komunističnem zakonu. Ravljan je povedal, da bo dvignil roko za, če bo vedel, da obstaja pravnomočna sodba.

Major Marača me je takoj po vrnitvi v Beograd obiskal v celici. Navdušeno mi je sporočil, da nisem več član slovenskega društva novinarjev. Ugovarjal sem, češ da so moji kolegi klonili pod njegovim pritiskom. Poučil me je, da so slovenski novinarji verodostojne osebe, vredne zaupanja, ne pa nezanesljivi tipi, ki se obračajo po vetru ...

Da bi sklenil zgodbo o majorju Marači, moram preskočiti kar nekaj let. Po razpadu Jugoslavije in po osamosvojitvi tako Slovenije kot Hrvaške sem v hrvaškem časniku prebral, da so polkovnika Maračo – očitno je hitro napredoval v jugoslovanski armadi, čeprav je bil Dalmatinec – odstranili s položaja predsednika znamenitega nogometnega kluba Hajduk. Najbrž se je ta lovec na vohune zavoljo pretirane ambicioznosti zameril tudi svojim dalmatinskim rojakom. Nisem pa prepričan, da bi slovenskega polkovnika Udbe razrešili s predsedniškega položaja kakega slovenskega nogometnega moštva, če bi bil spraval za zapahe nedolžnega človeka. Morda pa je imel polkovnik Marača na vesti hujše grehe?

V začetku petdesetih let prejšnjega stoletja sem postal generalni direktor RTV, pred menoj je obupal dr. Jerovšek, ki je bil prvi direktor slovenske javne televizije in radia. Stranke kontinuitete se nikakor niso mogle sprijazniti z demokracijo, v kateri je povsem normalna zamenjava strank na oblasti, zato so po prvi pomladanski vladi takoj zasedle ključne položaje. Povedati velja, da so se še v Jugoslaviji pripravljali na ta preobrat, in sicer tako, da so, kot zdaj ugotavljajo raziskovalci preteklosti, spravili denar na varno v tujino. Splošno znano je, da so dolarji, funti ali evri pogoj za nerevolucionaren prevzem oblasti.

Mene je čakala podobna usoda kot kolego Jerovška, kar dvakrat so me odstavili z direktorskega položaja. Prvič me je na položaj generalnega direktorja vrnilo ustavno sodišče, drugič pa se nisem še enkrat podal v boj za resnico, kajti spoznal sem, da resnica zmaguje samo v pravljičah.

Pravzaprav sem hotel govoriti o dogodku v času mojega vodenja RTV. Nekega dne sem na ulici srečal novinarja, ki je bil predsednik Društva slovenskih novinarjev v času, ko mi je upravni odbor, z njim na čelu, namenil sedem let zapora - prav toliko se mi prisodili na prvem sojenju na vojaškem sodišču. Njegovo ime bom zamolčal, čeprav ne vem, ali še živi, vsekakor pa je že upokojen. Bilo mu je malce nerodno, pa ne preveč, »saj veš, taki časi so bili ...«, je rekel. »Ne časi, ampak ljudje so bili taki,« sem odgovoril.

In še nasvet mlademu novinarju, ki se lahko znajde v podobnem položaju kot ta upokojeni novinar, čeprav menda živimo v napol demokraciji: »Deluj kot misliš, ne smeš pa delovati, kot zahtevajo od tebe drugi, čeprav le-ti navidezno odločajo o tvoji usodi.«

Za časnik *Delo* oziroma za *Slovenskega poročevalca*, kot se je imenoval predhodnik *Dela*, sem začel pisati že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Ker sem sodeloval skoraj z vsemi različnimi časopisnimi izdajami te obsežne novinarske hiše, s *Tovarišem*, *Teleksom*, občasno tudi z *Jano*, se ne morem spomniti, kdaj so mi objavili prvi prispevek. Moje sodelovanje z vsemi uredništvi je bilo z obeh strani korektno. Tu in tam je prišlo tudi do zapletov, tako takratni glavni urednik Mitja Gorjup ni hotel objaviti mojega naročenega članka za novoletno številko *Dela* leta 1975. Že pokojni novinarski mogočnik je veljal za novo zvezdo partijske žurnalistike, sam sicer ni pisal, je pa občasno kot supercenzor

rad pokazal svoj nezmotljivi občutek za presojo, kaj utegne vznemiriti tovariše v najvišjih partijskih forumih. Ne spominjam se, kateri stavek v mojem članku se je Gorjupu zdel nevaren za državo. V pismu, ki mi ga je poslal, je zapisal: »Upam, da to ne pomeni, da z *Delom* v bodoče ne boste več sodelovali ...«

Zgoraj navedeni Gorjupov stavek in stavek, ki ga je napisal na koncu svoje prepovedi - »Za ljubeznivost se vam lepo zahvaljujem in iskreno pozdravljam« - govori nekaj o njegovem cinizmu. Zahvalil se mi je in me iskreno pozdravil, ker je arogantno odklonil objavo mojega prispevka, namesto da bi se opravičil, ker je ukrepal kot komunistični aparatčik.

Naj nadaljujem s svojimi novinarskimi izkušnjami. Igor Bratož, novinar kulturne redakcije *Dela*, je v *Književnih listih* o moji knjigi *Moji včerašnji sopotniki* napisal skrajno nekorektno recenzijo. Med drugim mi je očital nespodobno samohvalo, ne da bi navedel en sam konkreten primer za svojo presojo. Bralcem *Dela* pa je postregel citat iz moje knjige: »Komunizem je bil totalno sprevržen sistem, ki je mlel vse po vrsti, tako vernike kakor odpadnike, zlasti pa navidezne ali zaresne nasprotnike ...« Bratož je pospremil moj citat s komentarjem: »Po takihle umotvorih ljudske sociologije in psihologije je težko brati naprej ...«

Kje je recenzent našel ljudsko sociologijo in psihologijo, ne vem, moj citat je bil zgolj ugotovitev splošno znanih dejstev brez slehernih dodatkov. Na Bratožev napad sem seveda ustrezno odgovoril, svojega odgovora nisem mogel objaviti v *Delu*. Če se prav spominjam, so ga natisnili v *Magu*, pozneje pa sem ga uvrstil v svojo knjigo *Poznal sem jih*. Bratož na moj članek ni reagiral, vedel je, da se mi bo slej ko prej maščeval; kot vsemogoči urednik *Književnih listov* je odločal, kdo sme pisati za to rubriko in o kom se sme pisati.

Leta 1977 je ugledna pariška založba Magnard izdala mojo otroško igro *Obtoženi volk, Le procès du Loup*, trideset let pozneje je ista založba natisnila mojega »Volka« v ediciji »Klasiki in sodobniki« (»Classiques & Contemporains«). Nova izdaja je bila lepše opremljena in dopolnjena z mojim intervjujem, ki ga je pripravil znan francoski avtor Claude Gapaillard. Francoske založbe samo izjemoma ponatisnejo knjige tujih pisateljev. V ediciji »Klasiki in sodobniki« so zastopani starejši francoski avtorji in svetovni klasiki, sodobniki so izjema. Predstavnica založbe Magnard mi je razložila, zakaj so se odločili za ponatis moje mladinske igre. V minulih tridesetih letih je več kot sto francoskih gledališč in te-

atrskih skupin stodesetkrat uprizorilo *Obtoženega volka*, moja igra zato v Franciji velja za enkratno uspešnico.

Da bi seznanil slovensko javnost o uspehu naše mladinske igre v Franciji, sem novinarju Bratožu poslal knjigo in vse potrebne podatke. Ker poročila o francoskem uspehu *Obtoženega volka* kar nekaj časa nisem zasledil v *Delu*, sem Bratoža po telefonu pobaral, kdaj bo njegov prispevek o »Volku« izšel. Obljubil mi je, da se bo to kmalu zgodilo. Spet sem čakal in čakal, nato Bratožu vnovič telefoniral, spet mi je zagotovil, da bo članek natisnjen v naslednjih *Književnih listih* ... Po dveh tednih se je še enkrat zlagal. Maščevalni Bratož je dočakal svojih pet minut. Sporočil sem mu, naj mi knjigo in podatke takoj vrne, kar je najbrž z veseljem storil.

Spomnil sem se, da sta prejšnja urednica Novakova ter njena kolegica Grgičeva še prej, ne da bi me obvestili, prenehali objavljati moje aforizme v *Književnih listih* in zgodbe o Kožci na zadnji strani *Dela*. Ko sem povprašal urednico, zakaj mi tega ni sporočila, mi je povedala, da nima ne mojega naslova niti številke mojega telefona ... Uredništvo *Dela* je bilo takrat na vogalu Beethovnovе ulice, eno minuto oddaljeno od hiše, v kateri stanujem.

Ko je propadla Jugoslavija in sta Slovenija in Hrvaška postali samostojni, so se stiki med obema državama čedalje bolj omejili na spore v zvezi z mejami na morju in na kopnem. Ker sem pred osamosvojitvijo pogosto kot gost režiral gledališke predstave v drugih jugoslovanskih republikah in pisal za njihove časnike, še vedno spremljam tamkajšnje kulturne in politične dogodke, zlasti v sosednji Hrvaški.

Pomnim, kako je znani hrvaški novinar Ivan Zvonimir Čičak, velik borec za človekove pravice, silovito napadel pokojnega levičarskega politika Račana, ko je ta povzdignil svojo soprogo v veleposlanico. Takrat je bil hrvaški politik še na oblasti. Opisani dogodek ne bi bil nič posebnega, če ne bi bil Čičak novinar zagrebškega *Jutranjega lista*, ki je veljal za časnik leve, se pravi stranke takratnega predsednika vlade Račana.

Tu ne gre za izjemo, naj povem, da je taisti Čičak javno zahteval, da mora Josip Broz Tito posmrtno odgovarjati pred sodiščem za vojne zločine, ker je ukazal povojne izvensodne poboje. Omenjena primera pričata o tem, da so hrvaški mediji bili in so še pluralni. Če kolikor toliko spremljate denimo znano hrvaško televizijsko oddajo *Latinica*, potem veste, da gre za zelo aktualno in kritično poročanje, ne glede na

to, kdo je na oblasti, levi ali desni. Ko so hoteli nekateri, zlasti politični predstavniki obeh smeri, odstaviti voditelja *Latinice*, se je tako rekoč vsa Hrvaška zavzela zanj.

Pred kratkim so bile pri naših sosedih pomembnejše volitve, na katerih so hrvaški volivci izbirali stranko, ki bo na oblasti v naslednjem časovnem obdobju. Skoraj vsi slovenski mediji so napovedovali, da Sanader in njegova stranka ne bosta dobila še ene priložnosti, prisluhnilo so bučni propagandi hrvaških levih strank. Politična slepota je pri nas zelo razširjena, pred našimi zadnjimi volitvami je profesor Toš menil, da bo zmagala liberalna stranka, ker je bolj verjel svojemu prepričanju kot jasnim znakom, da se nakazuje trend preobrata, ki je v demokraciji nekaj normalnega. Taisti Toš zdaj spet ugotavlja, da bo zdajšnja vlada v prihodnji jeseni padla. V politiki se reči dogajajo zelo hitro, kako bodo čez nekaj dolgih mesecih mislili volivci, bi lahko uganila samo »šlogerca«.

Ko sem bil generalni direktor RTV, sem se dogovoril z gospodom Ambrožičem, urednikom informativnega programa, da deluje povsem avtonomno; samo če bo naletel na kak problem, naj se obrne name. Kot pomnim, je bila moja intervencija potrebna le enkrat. Ambrožič me je obvestil, da je gospa Furlan, tajnica tedanjega predsednika, posredovala Kučanov predlog: njegov domenjeni intervju naj bi vodil novinar Gustinčič, ki ni bil uradno zaposlen na RTV. Ambrožič je za pogovor s Kučanom že določil izvrstno novinarko Hrenovo. Menil sem, da nihče, tudi predsednik države, ne more sam izbrati, kateri novinar javne RTV ga bo intervjuval, seveda pa lahko odkloni izbranega novinarja, tako kot vsak državljan. V tem primeru naj Ambrožič predlaga za to nalogo drugega novinarja iz naše hiše; če predsednik ne bo zadovoljen z zamenjavo, intervjuja ne bo.

Predsednik Kučan je bil kot predsednik Zveze komunistov Slovenije navajen, da so mu izpolnili vsako željo. Novinarka Hrenova je bila znana kot imenitna in kritična novinarka, zato se je predsednik najbrž bal, da bi mu lahko zastavila tudi kako neprijetno vprašanje. Vedel pa sem, da do osebe, ki jo bo intervjuvala, prav nikoli ne bo nesramna. Ambrožič je predsedniku s posredovanjem gospe Furlanove sporočil moje mnenje, Kučan je privolil v intervju s Hrenovo. Intervju s predsednikom je bil zelo dober, sodil sem celo, da je bil izvrsten, ker je Hrenova načela nekatere zelo pomembne teme, ki so neposredno zadevale

Kučanovo delovanje na položaju predsednika države. Kučan je moje prizadevanje, da bi v delovanje javne televizije in radia vpeljal evropske in demokratične manire, razumel kot mojo osebno muho, zato se mi je maščeval. Ni me vabil na državne proslave, čeprav je Televizija Slovenije te prireditve prenašala. Predsednikov urad je pošiljal vabila mojima pomočnikoma Bergantu in Čadežu. Verjetno je menil, da me bo s tem prizadel, v resnici mi je naredil uslugo, ker nisem bil prijatelj uradnih parad, ki so bile žal največkrat bolj podobne mitingom kot vrhunskim umetniškimi predstavami.

Kučanovo neprimerno nagajanje generalnemu direktorju ustanove, ki je korektno skrbela za njegovo prisotnost v najpomembnejšem mediju, je skoraj sprožilo spor med RTV in predsednikom države. Zgodilo se je, da je bil prenos državne proslave v Cankarjevem domu na isti dan, kot je Televizija Slovenije prenašala mednarodni popevkarski nastop iz Dublina, kjer je sodelovala tudi slovenska pevka. Naša tehnična služba je uskladila obe nalogi, prenos državne proslave in prenos mednarodnega popevkarskega festivala iz Dublina. Prenos državne proslave naj bi se začel nekaj minut po koncu festivala, ki pa se ni končal, kot je bilo domenjeno, zato se je začetek proslave zamudil. Doma sem na televizorju spremljal obe prireditvi. Naslednjega dne sem zgodaj odšel v pisarno, poklical sem vodjo tehnike in mu dal natančna navodila, kaj mora narediti, če bi se ta spodrslijaj ponovil. Državna proslava ima prednost, začeti se mora ob domenjenem času, prenos iz Dublina bi morali prekiniti, ker se je zgodila zamuda po njihovi krivdi.

Moj pomočnik Čadež, ki je bil na državni proslavi, mi je naslednjega dne poročal, da je predsednik Kučan po koncu prireditve privihral v preddverje Cankarjevega doma in ozmerjal Čadeža z besedami: »Za to sta kriva ti in Petan ...«

Ta zgodba se je končala tako, da me je predsednik Kučan po telefonu obvestil, da takrat v Cankarjevem domu ni o meni rekel ničesar, zanikal je Čadeževe besede ... Odgovoril sem mu dobesedno: »Gospod predsednik, moram vam verjeti ...« Besedo »moram« sem namenoma poudaril. Predsednik je za hip pomolčal, nato pa rekel (navajam po spominu):

»Če je meni kaj všeč, pohvalim, če se mi pa zdi kaj narobe, naravnost povem.«

»Gospod predsednik, če je kaj narobe, mi, prosim, povejte. Hvale ne potrebujem.«

Kučan je spet nekaj časa molčal, nato pa je sklenil pogovor z besedami: »Enkrat bi se morala pogovoriti ...«

»Kadar koli boste hoteli, gospod predsednik.«

Do najinega pogovora ni prišlo, ker so me stranke kontinuitete prej odstavile.

Zadnje dni v decembru leta 2007 sem v Kučanovem intervjuju, nekaj dni po tem, ko se je definitivno upokojil, prebral, da ga spet mika politika zaradi Slovenije! Nekdanji predsednik se še vedno ne more sprijazniti s tem, da je Slovenija enotna, da ne obstajajo moja, njegova, naša in njihova Slovenija. Kučanova »Slovenija« mi ni bila nikoli povščeči, razumel sem jo kot nevarnost, ki grozi enotni Sloveniji.

Kučanova napoved, da ga mika politika, se je zelo hitro udejanjila. Že čez nekaj dni ga je nek novinar kar na cesti intervjuval. Nekdanji predsednik Slovenije je, ne vem, v čigavem imenu, pozval, naj zdajšnje-ga predsednika vlade in seveda tudi vlado odstavijo.

Udeležil sem se proslave ob dnevu človekovih pravic, poslušal sem slavnostnega govornika Janeza Janšo. Govoril je stvarno in umirjeno, tudi program je bil sicer skromen, a utemeljen predvsem na dejstvih, ki jih pozna zlasti moja generacija. Pomnim, kako sem bil povabljen nemara na prvo prireditev Društva človekovih pravic, kmalu po osamosvojitvi Slovenije. Pri vratih me je pozdravil dr. Bovcon, ugleden član tega društva. Sprehodil sem se po dvorani, ki je bila kar dobro zasedena. Nato sem se napatil k vratom, tam sem se poslovil od dr. Bovcona. Rekel se mu, da sem začuden, ker je bilo med gosti več tistih, ki so kršili človekove pravice kot branilcev človekovih pravic ...

Veliko globlji vtis so petnajst let pozneje name naredili preprosti, starejši ljudje, ki so prišli v Cankarjev dom, zlasti iz oddaljenih krajev. Vstopali so v svetišče kulture kot v cerkev, tudi Janševe resnične in hude besede so sprejemali kot sporočilo iz preteklosti, ki so jo sami in njihovi že pokojni sorodniki doživeli.

Novinar nekega pritlehnega slovenskega rumenega časnika je zapisal, da je Janša spominski program ob dnevu človekovih potegnil iz svoje riti ...!?

Kar nekaj dni sem čakal, da se bosta oglasila zgovorni Kučan ali vnaprej izbrani predsednik vlade Pahor in obsodila ta nemara najbolj podli in umazani izpad v zgodovini slovenskega novinarstva. Nobenega odmeva od navedenih nisem dočakal. Očitno sta menila, da je pornografija v postkomunistični politiki dobrodošla inovacija za bližajočo se predvolilno kampanjo.

Novinar Bratož se seveda ni zadovoljil samo z eno arogantno akcijo na moj rovaš, ko mi je najprej obljubljal, da bo članek o ponatisu moje igre *Obtoženi volk* v francoščini objavil; v resnici pa je samo čakal, kdaj bom spoznal, da gre za navadno potegavščino. V letih 2005 in 2007 sta pri založbi Karantanija izšli dve moji knjigi. *Čudovito življenje Josipa Broza* je bila prevedena v Zagrebu, *Delo* je objavilo zelo kratko vest o izidu moje knjige v hrvaščini.

O prevodih moje knjige o Titu v makedonščino in nemščino niso poročali. Pa tudi mojo novo knjigo *Čez rob sveta*, ki je izšla pri založbi Karantanija, so zamolčali. Za to je poskrbel urednik Bratož, ki meni, da je lastnik kulturnih strani v *Delu*. Zgodilo se je nekaj, kar je nenavadno za časnik, ki naj bi poročal o kulturnih dogodkih v Sloveniji. Dopolnilnik *Dela* iz Zagreba je v *Delu* poročal o prevodu moje knjige o Titu v slovenščini, z novim naslovom *Veseli diktator*. Očitno gre za precedens, da slovenski časnik piše o slovenski knjigi, ki je izšla v hrvaškem prevodu, za prvi izid taiste slovenske knjige pa se ne zmeni.

Odkar sem pred poltretjim letom ustrezno odgovoril na Bratoževo žaljivo recenzijo svoje knjige, je urednik *Književnih listov* prepovedal sleherno objavo mojih prispevkov kakor tudi članke o mojem delu. Ker pišem predvsem o literaturi, so vrata *Dela* zame zaprta.

Zato sem bil zelo začuden, ko so 20. novembra oziroma dan ali dva pozneje na zadnji strani *Dela* menda objavili moj stari aforizem: »Kdor visoko leta, ima nizke namene.« Poklical sem kolego Kozmosa in ga pobaral, kdo mu je posredoval moj aforizem. Razložil sem mu, da me že poltretje leto v *Delu* ne objavljajo, pa tudi o mojih knjigah ne pišejo. Povedal mi je, da o tem ničesar ne ve, kar sem mu verjel, ker je bil zares presenečen. Ljubeznivo mi je predlagal, da bo govoril z odgovornim urednikom *Dela*, še naslednji dan mi je sporočil, da tako Markeš kot Košir o tem ne vesta ničesar. Očitno je šlo za Bratožev egotrip!

Šest mesecev potem, ko sem postal generalni direktor RTV, me je Svet RTV, v katerem so bili v večini ljudje, naklonjeni oblasti, ki so je obvladovale stranke kontinuitete, odstavil. Dvanajst članov Sveta je glasovalo za mojo odstavitev, devet jih je bilo proti.

V zvezi z odločbo o moji odstavki sva z mojim odvetnikom Danijelom Starmanom poslala zahtevek na vrhovno sodišče za presojo, ali

je odločba za mojo odstranitev, ki se je sklicevala na dodatno pripisan 31. člen zakona o RTV, zakonita. Vrhovno sodišče je zaprosilo ustavno sodišče za presojo omenjenega 31. člena. Po šestih mesecih je ustavno sodišče sprejelo odločbo, ki je bila v moj prid. Iz tega dokumenta, ki obsega deset tipkanih strani, bom navedel le nekaj odstavkov, pomembnih za demokratizacijo naše družbe, zlasti na področju svobode medijev:

»Položaja in mesta generalnega direktorja RTV Slovenija ni mogoče presojati samo s stališča zakonske ureditve položaja direktorjev javnih zavodov, ampak tudi glede na poseben pomen, ki ga mora imeti generalni direktor pri zagotavljanju svobode tiska, s katero na tem mestu označujemo generično širši pojem svobode javnih glasil oz. javnih medijev in v tem kontekstu zlasti tudi električnih medijev ...

Ustavno sodišče v tej zvezi opozarja na dolžnost vseh vej oblasti v demokratični državi, zlasti pa na dolžnost zakonodajalca, da v procesu razvoja demokratične države zagotavlja svobodo tiska in vsakega novinarja posebej. V ta namen je treba zagotoviti tako svobodo izražanja posameznika, kakor tudi varstvo svobode tiska kot institucije. Odgovornost države za zagotovitev ter razvoj svobode tiska, vključno z RTV, je še posebej poudarjena prav v času ponovne graditve demokratičnih institucij v novi slovenski državi, ki je podedovala številne in močne prvine nedemokratične kulture, ki so predstavljale ustavne in dejanske temelje enopartijske oblasti na območju bivše Jugoslavije. Zato so še vedno lahko prisotni občutki tesnobe in strahu pred oblastjo, ki se pri novinarjih lahko izražajo v obliki politične apatičnosti in odtujenosti ...«

Odločitev ustavnega sodišča je bila sprejeta s šestimi glasovi proti trem. Za to, da 31. člen, po katerem so me odstavili, ni v skladu z Ustavo RS, so glasovali predsednik Ustavnega sodišča dr. Tone Jerovšek in sodniki dr. Peter Jambrek, mag. Janez Snoj, dr. Lovro Šturm, Franc Testen, dr. Boštjan M. Zupančič. Proti so glasovali mag. Matevž Krivic, dr. Janez Šinkovec in dr. Lojze Ude.

Za študente ljubljanske pravne fakultete je ta izjemen dokument del njihovega učnega programa. Kar nekaj ameriških univerz je naročilo sodbo našega ustavnega sodišča, ki je prva konkretna obrazložitev svobode medijev in položaja generalnega direktorja RTV ter novinarjev v eni izmed držav prejšnjega enoumnega sistema. Žal pa je to izjemno pomembno sporočilo ustavnega sodišča danes skoraj pozabljeno, čeprav bi stališče najvišje slovenske sodne veje oblasti lahko pomagalo, da postanejo slovenske mediji zares pluralni in demokratični.

Resnična zgodba, ki jo bom povedal, se je začela, ko so me v parlamentu potrdili za generalnega direktorja RTV. V *Republiki*, časniku, ki je kmalu »mrknil«, ker ga bralci niso sprejeli, je bil natisnjen članek nekega Andreja Petrina, ki je bil očitno izkušen pisec provokativnih pisem. Naslov članka je bil »Nov direktor RTV«, natisnjen pa je bil 25. 11. 1993. Petrin me je v uvodu svojega razmišljanja izjemno pohvalil. Napisal je: »Ko prebiram, da je bil Žarko Petan izbran za novega direktorja RTV hiše, se spominjam, s kakšnim veseljem sem prebiral njegove duhovite aforizme in obiskoval gledališke predstave, ki jih je mojstrsko režiral ...« Takoj nato pa je ugotovil: »Istočasno pa se spominjam, kako se je po prvih svobodnih volitvah Žarko Petan začel spreminjati iz duhovitega opozicionalca v gnevnega in aktivističnega borca proti prejšnjemu režimu. Po zlomu komunizma je Žarko Petan postal oster protikomunistični borec, čeprav je bil prej vsa leta eden redkih redno zaposlenih režiserjev ... In v tej zvezi se mi pojavlja pomislek, ali je znani in uveljavljeni kulturni delavec, ki je postal glasnik ene najbolj konzervativnih in s kulturo skreganih strank, primeren za direktorja ustanove s tako izrazitim nacionalnim pečatom ...«

Mlajšim bralcem velja povedati, da je bil časnik *Republika* izrazito naklonjen prejšnjemu nedemokratskemu režimu. Prav zavoljo pretiranega navijanja za diskreditirane komunistične vrednote je bil obsojen na kratek čas izhajanja. Sočasno s podobnim tednikom z bombastičnim naslovom *Evropa* je na srečo za vedno izginil.

Ampak naj se vrnem k Andreju Petrinu. Ta gospod ni obstajal, ustvarili so ga v uredništvu *Republike*, kar je bilo ugotovljeno s pomočjo dokumentov. Urednik *Republike* Marjan Sedmak je proti meni organiziral obsežno hajko, ker so njegovi somišljeniki najbrž menili, da ne bi smel biti generalni direktor RTV, ki je res ustanova z izrazitim nacionalnim pečatom, zagotovo pa ne sme biti trobilo moralno »skrahirane« stranke komunistov. Sedmak je nadaljeval prakso neobstoječega Andreja Petrina. V svojem časniku je pisal žaljive članke na moj račun, v katerih je navajal neresnične podatke. Zaradi tega sem ga prijavil na Častno razsodišče društva novinarjev, ampak ker je bil Sedmak predsednik tega društva, so njegovi kolegi začetek obravnave odlagali iz dneva v dan. Šele leta 1996, ko je predsednica častnega razsodišča postala odlična novinarka Slava Partljič, ki se je vrnila iz Francije, kjer je bila naša dopisnica, je prišla na vrsto obravnava proti uredniku in predsedniku Društva

slovenskih novinarjev Marjanu Sedmaku. Častno sodišče je ugotovilo, da je Sedmak svoje mnenje utemeljeval tudi z netočnimi in neresničnimi trditvami, ki jih kasneje ni nemudoma in v primerni obliki popravil, kot to zahteva novinarski kodeks. Trditev, da je bil Žarko Petan dolga leta edini redno zaposleni režiser v ljubljanski Drami, tako ni le neresnična, marveč je netočna tudi v razmerju do vira – objavljenega pisma bralca, skritega celo za lažno identiteto, kot se je dokazalo kasneje – na katerega se sklicuje ...

Prepričan sem, da je pismo neobstoječega Andreja Petrina napisal Sedmak sam; poznam njegov stil, pa tudi napake, ki jih je naredil, so bile posledica njegove ihte, da bi me kar se da ponižal.

Častno razsodišče novinarjev je ugotovilo, da me je Sedmak, predsednik tega društva, z lažmi in izjavami neobstoječega avtorja pisma žalil, ampak Društvo slovenskih novinarjev ni suspendiralo predsednika, ki je to zavestno storil, ker mi je hotel škoditi. Urednik Sedmak prav tako ni hotel objaviti odločbe častnega razsodišča v svojem časniku, čeprav tako zahteva kodeks novinarjev. Ko je Mile Šetinc prevzel mesto urednika časnika *Republika*, je nadaljeval s prakso svojega predhodnika Sedmaka. Njegov novinar Boštjan Lajovic je napisal članek, v katerem je navedel neresničen podatek, da sem že izpolnil zahtevano delovno dobo, ko bi se moral upokojiti. Tudi Lajovica sem tožil na častno razsodišče, ki je ugotovilo njegovo krivdo. Na obravnavi je ves čas vstajal, da urednik Šetinc ni bil udeležen pri njegovi neresnični trditvi v članku, ampak da je verjel govoricam, ki so krožile po RTV-ju!

Več kot deset let pozneje so glavne osebe iz te žalostne zgodbe o nezanesljivosti in politični odvisnosti medijev od različnih botrov še vedno prisotne na medijski sceni. Marjan Sedmak je ugleden član neke civilne družbe, ki najbrž deluje v prid resnici. Mile Šetinc se občasno oglaš v časnikih, Boštjan Lajovic je voditelj večernega dnevnika na Televiziji Slovenija. Slava Partljič, izjemna novinarka in predvsem poštena oseba, je žal že pokojna. Najboljši hitro umirajo ...

Iz dobrih starih časov se bom vrnil v sodobnost, ki je bolj pestra, ker še ni pospravljena v vnaprej pripravljene predalčke, tako da človek ne ve, kako naj razume tekoče dogodke, ki te nemalokrat presenetijo. Denimo peticija novinarjev, podpisalo jo je več kot 550 kolegov, me je zares spravila v zadrego. Sam sem velikokrat tako v preteklosti kakor tudi tako rekoč včeraj razmišljal o tem, da moram narediti nekaj

revolucionarnega, da moram nemudoma javno protestirati, ker me je kak neprijeten dogodek prizadel. Največkrat je bila moja jeza povezana s politiko, nanjo nimam nobenega vpliva, ali z osebnimi težavami, recimo, da bi nekaj napisal, tedaj pa se takoj streznim, kje bom pa to objavil? Zdaj pišem samo za en tednik v Sloveniji, za *Mag*, in sicer redno aforizme in občasno spomine na zanimive ljudi, ki sem jih bil srečal na svojih teaterskih in pisateljskih poteh. V dnevnikih in drugih revijah me ne objavljajo; zato sem z zanimanjem prebral peticijo novinarjev. Priznati moram, da s časniki, pa tudi s programi televizij, nisem prav zadovoljen. Zlasti me motijo edicije rumenega tiska, ki so skrajno bedaste in primitivne. Kar se tiče dnevnikov, pa nikakor ne morem razumeti, da se posvečajo samo politiki in politikom, denimo o kulturi pišejo zelo malo, to, kar pišejo, pa ni zanimivo za bralce.

V mladih letih sem se profesionalno ukvarjal z rokometom, tenisom in namiznim tenisom, zato še vedno spremljam tudi druge športne panoge, nogomet, plavanje, smučanje ... Moram reči, da so prispevki o športu veliko bolj zanimivi kot pisanje o kulturi. Razen tega se o športu piše enkrat več kot o kulturi, ampak to me ne moti, kajti članki o kulturi so tako konfekcijski, da jih težko berem.

Ampak, oprostite mi, dolžan sem bralcem povedati mnenje o peticiji novinarjev. Napisala sta jo in poslala na vse strani dva kolega. Za enega nisem še nikoli slišal, kar je najbrž moja napaka, o drugem, kolegu Šurcu, pa nekaj malega vem. Njegova poročila iz ZDA, kjer je bil dopisnik, sem občasno poslušal. Ni me ravno navdušil, najbrž zato, ker sem pred leti bral poročila imenitnih novinarjev, ki so pisali o Ameriki, v mislih imam zlasti srbske poročevalce, med njimi tudi Slovenca Gustinčiča, ki je pisal za beograjsko *Politiko*. Ko sem izvedel za Šurcev pamflet na račun takratnega opozicijskega politika Janše, sem osupnil. Cesar takega si resen novinar, ki poroča iz ZDA, ne bi smel dovoliti. Ta dogodek me je spomnil na čas, ko sem še intenzivno spremljal delovanje RTV-ja. Kolega iz uredništva, ki sem ga pobaral, čemu so poslali za dopisnika v tujino novinarja, s katerim smo imeli nekaj težav, mi je odgovoril: »Tako smo se ga za nekaj časa znebili!«

Glede peticije pa moram reči, da strelja na napačne tarče. Ko sem bil še direktor na RTV, sem govoril novinarjem, »ne smete se bati politikov, politiki se morajo bati vas, in sicer tako, da jih kontrolirate, če delujejo v skladu z zakoni in tudi s svojimi obljubami ter izjavami«. Z drugimi besedami, novinarji morajo za sleherno svojo kritično oceno imeti verodostojen dokaz, kritiziranje na pamet nima nobene veljave, doseže celo nasproten učinek.